N:o 19.

Ank. till Riksd. Kansli den 12 April 1875, kl. 3 e. m.

Betänkande, med anledning af Herr von Geijers motion om indragning af Riksbankens sedlar å en krona.

Uti motion, N:o 33, väckt i Första Kammaren, har Herr *von Geijer*, med hänvisning derå, att beloppet af det i allmänna rörelsen spridda myntet inom vårt land icke utgör mer än 6 eller högst 8 millioner kronor, och att landets penningerörelse derutinnan saknar nödig styrka och fasthet, samt med erinran derom, att efter antagandet af guldmyntsystem och af förbindelse för de enskilda bankerna att med guld inlösa sina sedlar skäligen torde kunna förväntas, att metalliskt mynt lättare läte sig utdrifvas i den allmänna rörelsen, hvarför rätta tidpunkten nu vore inne för verksammare åtgärder till befordrande af detta syfte, framstält följande förslag:

1:o) att Riksdagen må besluta samt åt Banko-Utskottet uppdraga, att för Fullmäktige tillkännagifva, det utgifning från Riksbanken af sedlar å en krona skall upphöra från den dag, som Fullmäktige finna lämpligt bestämma; samt

2:o) att Riksdagen uppdrager åt Banko-Utskottet att i öfverensstämmelse härmed föreslå nödiga ändringar i bankoreglementet.

Uti öfver motionen afgifvet utlåtande hafva Fullmäktige bland annat anfört följande:

För Fullmäktige, som i första hand hafva att iakttaga Riksbankens fördelar och intresse, synes indragningen af banksedlarne å en krona ur denna synpunkt icke allenast oskadlig utan särdeles gagnande och för Riksbankens sunda utveckling ej litet betydelsefull.

Det är först och främst klart, att med hänsyn till den afkastning, som sedelutgifning bereder Riksbanken, äro sedlarne å en krona utan all jemförelse de minst lönande, enär kostnader och besvär för tillverkning, spridning, vexling och makulering uppgå till mångdubbelt högre procent af dessa sedlars värde, än samma kostnader utgöra för de högre sedelvalörerna, och det kan lätt visas, att sålunda dessa sedlar högst betydligt minska den normala vinst, Riksbanken har att af sin sedelutgifning påräkna. Af Riksbankens vid 1874 års slut utelöpande *sedlar å kronor och riksmynt*, tillsammans 38,914,025 kronor, utgjorde sedlarne å en krona blott 18,22 % eller 7,112,075 kronor. Tager man först hänsyn till allenast kostnaderna för sedelpapper, tryckning och skärning efter nu gällande pris för 1,000 st. sedlar af hvarje valör, så utgjorde dessa för de olika vid nämnda tidpunkt utelöpande sedelvalörerna:

för	1,000 Kr. sedlar	(11,622,000 Kr.)	522:	99.
»	500 » »	(236,000 »)	21:	24.
»	100 » »	(8,196,700 »)	3,688:	51.
»	50 » »	(2,819,250 »)	1,409:	62.
»	10 » »	(5,787,600 »)	14,469:	—
»	5 » »	(3,140,400 »)	7,851:	—
	Summa	(31,801,950 Kr.)	27,962:	36.
och för	en-kronesedlarne	(7,112,075 »)	77,023:	85.
		Summa	104,986:	21.

eller med andra ord, under det en-kronesedlarne i sedelstocken och dess ränteafkastning ingingo med 18,22 %, drogo de af samtliga nämnda tillverkningskostnader icke mindre än 73,36 %. Och om dessa 7 millioner varit utgifne icke i en-kronesedlar utan i högre valörer fördelade efter samma proportioner som de ofvan anförda, så hade hela tillverkningskostnaden i stället för omkring 105,000 kronor utgjort omkring 34,000 kronor, och Riksbanken sålunda derpå vunnit omkring 71,000 kronor.

Men den direkta vinsten för Riksbanken af en-kronesedlarnes indragning visar sig ännu större, om man tager hänsyn dertill, att dessa sedlars bokföring, uppräkning, utsändning, invexling i kassorna och genom kommissionärerna i landsorten, postbefordring fram och åter, inräkning och makulering högst betydligt taga Bankens nuvarande tjenstemäns krafter i anspråk derhän, att deras försvinnande skulle kunna medföra antingen direkt indragning af öfverflödiga tjenster eller de nuvarande tjenstemännens användning till annan för Banken vida mera passande och lönande sysselsättning, för hvilken eljest inom kort nya tjenster kunde finnas af nöden.

Sålunda äro för närvarande sedelkontorets 7 tjenstemän så mycket sysselsatte med mottagande, bokföring och expediering af en-kronesedlarne, att

dessa sedlars försvinnande antagligen skulle kunna medgifva en ej ringa indragning af för kontoret nu nödiga tjenster.

Men om sedlarnes utsläppande i rörelsen och deras behandling, sedan de såsom förslitna blifvit till sedelkontoret återsända, hufvudsakligen taga detta kontors krafter i anspråk, tynga göromålen med deras in- och utvexling samt utskiljandet af de förslitna äfven på Riksbankens kassarörelse, och är det naturligtvis framförallt en-kronesedlarne, som dervid vålla kostnad och besvär. Sedlarne inkomma dels genom afdelningskontor och enskilda banker i postbefordrade paket från landsorten, dels genom de statens och andra kassor i hufvudstaden, som uti sin uppbörd hopsamla omsättningsmedlet. De lemnas till bankens kassor för att der sorteras och räknas, hvarvid särskildt aflägges de, som anses ej böra i rörelsen åter utsläppas. För denna räkning, som under pågående förrättningstid sällan kan af kassörer och kassaskrifvare ensamme verkställas, äro vid Bankens kassor anställda ett stort antal extra ordinarie tjenstemän. De sedlar å lägre valör, som af tjenstemännen aflägges såsom odugliga, varda räknade, med bläck öfverstrukna och i bundtar hoplagda och nedsändas derefter till sedelkontoret, der de ånyo räknas och hopläggas, en-kronesedlarne i bundtar om 250 stycken, 5 och 10-kronesedlarne i bundtar om 50 stycken, samt öfverlemnas derifrån till de Bankens tjenstemän af högre grad, som hafva kassavård för att af dem ännu en gång räknas och korsas, hvarefter bundtarne återställas till sedelkontoret för att samlas till förbränning.

I hvilken grad en-kronesedlarne under alla dessa räkningar taga Bankens krafter i anspråk, kan lätt finnas deraf, att då t. ex. under år 1873 till sedelkontoret inkommo 23,421 bundtar och 1874 28,393 bundtar en-kronesedlar à 250 stycken, så motsvarade antalet af 5 och 10-kronesedlarne det förra året 2,866, det senare året 4,730 sådana bundtar, d. v. s. att en-kronesedlarnes behandling för nämnda ändamål ensam upptagit mer än sju gånger så lång tid som de öfriga sedlarne å lägre valör. Då hvarje bundt å 250 kronor, såsom nämndt, räknas minst tre gånger, och då en tjenste-man i medeltal kan antagas expediera åtta bundtar i timmen (endast vid stor färdighet och *mycket* ansträngdt arbete medhinnes ett större antal) kunna en-kronesedlarnes inräkning och makulering år 1874 beräknas hafva upptagit 10,647 timmar arbetstid, hvilket efter 300 arbetsdagar med 6 timmars daglig arbetstid motsvarade full sysselsättning för 6 tjenstemän.

Såsom arbetet för närvarande är ordnadt och fördeladt, då det förutom af kassavårdarne och sedelkontorets tjenstemän besörjes af ett större antal extra ordinarie tjenstemän mot särskild ersättning, torde åtminstone med temlig stor säkerhet kunna antagas, att af dessa sistnämnde 10 till 15 genom dessa sedlars indragning kunde blifva öfverflödiga. Riksbanken och dess tjenstemän skulle derigenom äfven befrias från en sysselsättning, som

icke kan räknas till allmänt nyttiga bankgöromål eller anses i minsta mån bidraga till tjenstemännens utveckling i duglighet och förmåga, utan fastmer i det mått, hvartill dylikt arbete inom Banken till följd af en-kronesedlarne uppgår, måste anses rent af förderfligt. En bank, hvilken såsom Sveriges Riksbank under 10-årsskedet 1864—1873 på ofvan beskrifna sätt haft att utsläppa och successivt åter indraga mera än 50 millioner en-kronesedlar, har icke blott på denna rörelse haft endast föga afsevärd vinst, utan måst af densamma lida i sin utveckling, då den i stället för egentlig bankrörelse måst sköta den uppgift, att förse rörelsen med skiljemynt, som i andra länder tillkommer myntverken. Och en banktjensteman, som under de första fem eller tio åren af sin verksamhet sysselsättes med räkning af sedlar, kan deraf till sin följande tjenstеverksamhet icke medföra någon annan duglighet än fingerfärdigheten, till hvars förvärfvande emellertid tio- och fem-kronesedlarne lemna fullt tillräckligt tillfälle.

Mot den förlust, Riksbanken sålunda kan anses göra på utgifvandet af sedlar å en krona, torde man vilja framhålla den vinst, som Riksbanken antages erhålla af de i den allmänna rörelsen förlorade och förstörda småsedlar, hvilka aldrig till Banken återkomma för invexling. Äfven om denna vinst på det hela vore af någon betydenhet, synes det Fullmäktige, som densamma hvarken i riksbankstyrelsens eller Riksdagens beräkningar borde ens få nämnas, då en fördel af egna skuldsedlars förintande icke är någon vinst, som anständigtvis kan eftersträfvas.

Att en-kronesedlarnes indragning skulle, såsom Fullmäktige närmare visat, åt Riksbanken bereda en rätt betydlig vinst, torde af ingen kunna bestridas, då väl ej kan sättas i fråga, att ju icke, äfven om en-kronesedlarne vore borttagna, Riksbanken vore i tillfälle att lika förmånligt som förut fruktbargöra sina tillgångar. Men frågan har naturligtvis, såsom äfven Fullmäktige i sitt yttrande antydt, en vida större betydelse än den, som afser Riksbankens förmåner, och den förlust, som dessa sedlars tillverkningskostnad vållar Riksbanken eller de anspråk, som deras omsättning ställer på tjenstemännens arbetskraft skulle helt visst icke ensamma gifva tillräklig anledning till deras indragning, om det verkligen ur en annan synpunkt eller för landet i dess helhet och den allmänna rörelsen funnes nyttigt och nödvändigt att bibehålla detta omsättningsmedel.

Sverige är visserligen ej det enda land, der sedlar utgifvas å så låg valör som en krona. I Italien, i Österrike, i Amerikas Förenta Stater, i Ryssland med flera ställen förekomma sedlar af lika låg eller ännu lägre valör. Men i alla dessa länder äro sedlarne icke blott löften om mynt, ja icke blott, så vidt de af staten eller af dertill privilegierade banker utgifvas, lagligen gällande för mynt, utan i myntets ställe det enda omloppsmedlet;

de hafva s. k. tvångskurs, men de kunna dertill ej med mynt inlösas af den, som dem utsläppt, och de hafva derför i alla förhållanden, der de behöfva jemföras med mynt eller med guld och silfver, ett lägre värde än det, hvarå de lyda. Dessa sedlar af ytterst låg valör finnas med ett ord numera nästan uteslutande i länder, der förstörda finanser tvungit staten till bankrutt och till tvångslån af sina undersåtar, och hvilkas ekonomiska tillstånd derigenom helt visst icke är afundsvärdt. Sedan i ett sådant land det verkliga myntet af högre valör drifvits ur rörelsen af ett oinlösligt pappersmynt, som snart begynt falla i värde, har slutligen äfven skiljemyntet i sin ordning försvunnit och måst ersättas af pappersförbindelser. Så har skett i Österrike, i Amerika, i Italien, så senast äfven i Frankrike, der före år 1870 icke funnos sedlar af lägre valör än 50 francs (motsvarande 36 kronor), men der strax efter tvångskursens införande begynte af staten och till och med af enskilda kreditanstalter utgifvas sedlar, motsvarande 18 kronor, 7,20 kronor, 3,60 kronor och till och med 72 öre — allt för att ersätta det ur rörelsen försvunna myntet. Sådant har ock första upphofvet varit till de sedlar af lägre valör, som Sverige egt och ännu eger qvar. Bankens och Riksgäldskontorets skillingssedlar voro intet annat än en ersättning för det koppar- och silfvermynt, som af ålder varit Sveriges bytesmedel, men som genom dem drogs ur rörelsen för att användas till statsbehof, och genom dessa små sedelvalörer hafva gång efter annan följderna af Bankens och statens oförmåga att infria sina förbindelser kommit att tungt nog drabba äfven de samhällsklasser, som minst borde vara derför utsatta. Om ock sedermera lyckligare förhållanden inträdt, och Sveriges Riksbanks förmåga att inlösa sina sedlar, så väl små som stora, numera är höjd öfver allt tvifvel, om dessa sedlar af låg valör numera icke allenast gälla såsom mynt, utan äfven i verkligheten ega samma värde som det mynt de föreställa, kan likväl med skäl sättas i fråga, huruvida ej denna qvarlefva från en tid af oordnadt penningeväsen förtjenar att aflägsnas, om ej för annat, derför att den bär ett så starkt tycke af de osunda penningeförhållanden, densamma ursprungligen tillhörde. När de närmast lägre sedelvalörerna å 8 och 16 skillingar banko år 1848 afskaffades, och i deras ställe i den allmänna rörelsen infördes silfvermynt af motsvarande valörer, så var denna förändring helt visst ett steg i den riktning, hvilken angafs af 1830 års stora realisation. Under mer än ett sekel hade den svenska allmänheten i all daglig handel och vandel, i små som stora liqvider, rört sig nästan endast med sedlar och deraf lärt sig att betrakta dessa pappersslappar såsom *mynt;* i detta föreställningssätt kunde åtminstone någon rättelse väntas deraf att, om ock i ringa mängd och endast såsom lägsta skiljemynt, ett verkligt hårdt mynt sattes i omlopp. Men ännu, så länge sedlarne å en krona bibehållas, fullgöras i Sverige skiljemyntets funktioner

af sedlar, och så länge skall också hos allmänheten bibehålla sig det föreställningssätt, som är en af de vigtigaste orsakerna till vådor af bankväsendet, eller att sedeln *är* mynt och under alla vilkor kan ersätta myntet. Ett sådant föreställningssätt tillhör oss dock icke att stödja, sedan den främsta uppgiften för all vår mynt- och bankpolitik blifvit att upprätthålla 1830 års realisation, till hvars grundtanke det naturligtvis hör, att banksedeln har sitt värde endast i och genom det mynt den utlofvar och att den således ej i och för sig *är* mynt, och en-kronesedlarnes indragning är derför, enligt Utskottets åsigt, en uppgift, som härflyter af grundsatserna i vårt penninge- och banksystem, och tillhör den följdriktiga utvecklingen af 1830 års realisation.

Det synes också Utskottet, som om indragningen af sedlarne å en krona numera endast vore en sjelfklar tillämpning af de grunder, som för nära 20 år sedan framkallade beslutet om borttagande af 8- och 16-skillingssedlarne. Alla de skäl, som då anfördes för denna åtgärd, gälla nu för den åtgärd här är i fråga, och de skäl, som nu kunna anföras för att behålla 25- och 50-örestyckena äro lika många stöd för den åsigt Utskottet omfattat. De gamla 8- och 16-skillingssedlarne voro, såsom en hvar kan erinra sig, icke något för sinnena behagligt bytesmedel, söndriga, smutsiga och svårhandterliga, som de alltid blefvo efter några veckors tjenstgöring i den allmänna rörelsen, och i större mängd samlade vore de ej heller särdeles lätta hvarken att räkna eller förvara. Silfvermynten å 25 och 50 öre hafva deremot vunnit allmänhetens tycke genom sin nätthet, prydlighet och förmåga att motstå daglig nötning: de äro uppenbart ett för den dagliga rörelsen och snabba omsättningen bättre lämpadt bytesmedel än motsvarande sedlar. Men för närvarande förete en-kronesedlarne egenskaper liknande dem, som 8- och 16-skillingssedlarne då egde: de äro sedan de under någon tid gått ur hand i hand ej litet förändrade till utseendet, de förekomma ofta nog iturifna och med nålar hopfästade; de fylla rätt mycket i plånboken, när de under ständig vexling samlas till belopp af några tiotal riksdaler. De intaga i våra dagar nästan alldeles samma plats såsom bytesmedel, som då innehades af 16-skillingen; en-kronan är å 1870-talet ett skiljemynt af ungefär samma köpkraft, som 16-skilling banko egde å 1840-talet. Ett dagsverke, som då betaltes med 16 skilling banko, erhålles nu knappast för en krona; der, hvarest två kannor mjölk, två marker kött eller en mark smör då betaltes med 16 skilling banko, gälla de nu ej långt ifrån 1 krona, och på samma sätt med flertalet af lifvets förnödenheter. Det torde häraf kunna slutas, att hvad då ansågs gälla om värdet 16-skilling banko, eller att det var för litet och kräfde för snabb omsättning för att kunna med fördel framställas uti sedelns form, nu äfven bör gälla för värdet en krona; och det torde kunna antagas, att allmänheten inom kort skall finna silfver-

myntet å en krona behagligare än en-kronesedeln, på samma sätt som den funnit 50-öresmyntet behagligare än 16-skillingssedeln. Farhågan, att detta mynt torde blifva allt för obeqvämt för en allmänhet, som under lång tid vant sig att för samma värdebelopp begagna sedlar, är ingalunda mera grundad än de betänkligheter, som på 1840-talet i samma mening framställdes mot skillingssedlarnes borttagande, och kommer utan tvifvel ej mer än dessa att besannas.

Då emellertid den invändningen, att silfvermyntet å en krona skulle för allmänheten varda mindre beqvämligt än de nuvarande en-kronesedlarne, synts Utskottet hafva någon betydelse egentligen blott med hänsyn till den större svårigheten att genom bref försända smärre penningebelopp, när för valörerna intill fem kronor funnes allenast silfvermynt, och då denna svårighet hufvudsakligen uppstode för alla de orter å landsbyden, der ej i närheten funnes poststation berättigad att befordra postanvisningar, har Utskottet sökt att genom vederbörande Statsråd hos Kongl. General-poststyrelsen skaffa upplysning, huruvida någon utsigt finnes, att å samtliga poststationer i riket tillfälle kunde beredas till mottagande af penningeförsändelser genom postanvisning, äfvensom Utskottet hemstält, huruvida någon nedsättning kunde åstadkommas i afgifterna för befordring under rekommendation af guld- och silfvermynt. I skrifvelse till Banko-Utskottet af den 23 Februari har Kongl. General-poststyrelsen anfört, att de olägenheter, som, äfven med antagande af lämpligaste förfaringssätt i afseende å postanvisningarnes behandling, skulle härflyta af en till alla poststationer utsträckt postanvisningsrörelse, vore dels det ökade äfventyret för förskingring af åt postverket anförtrodda medel — ett äfventyr, som dock kunde betydligt minskas, om maximibeloppet för postanvisningar från de mindre postanstalterna sattes till 5 à 10 kronor; dels anspråk på ökad aflöning till poststationernas föreståndare, om denna rörelse finge en större utsträckning; dels en ytterligare ansträngning för hela postverkets personal; hvartill slutligen komme en utgift för en gång af omkring 56,000 kronor till anskaffande af kassalådor för poststationerna; men ansett, att om nödiga medel till bestridande af möjliga nya kostnader från Riksdagen beviljades, kunde inga oöfvervinneliga hinder möta för den af Banko-Utskottet föreslagna anordning; hvarjemte Kongl. General-poststyrelsen förmält, att nedsättning i afgifterna för försändning af guld- och silfvermynt under rekommendation lämpligen kunde åvägabringas derhän, att afgiften för sådan försändelse till vigt af högst 1 skålpund fastställdes till 50 öre, att för tyngre försändelser afgiften höjdes med 25 öre för hvart öfverskjutande skålpund eller del deraf, samt att maximivigten bestämdes till 50 skålpund.

Då sålunda en anordning af nämnda art synes Utskottet icke kunna möta afsevärda svårigheter, försvinner också efter Utskottets åsigt den enda

giltiga invändningen mot en åtgärd, som afser att ytterligare stadga landets penningeväsen.

Mot en-kronesedlarnes ersättande genom en-kronestycken af silfver har äfven anförts, att för landet i dess helhet måste det senare bytesmedlet blifva mera kostsamt än det förra genom den ränta, som bör beräknas å det för omsättningsbehofvet använda silfret. Tager man dock fullt hänsyn till alla omständigheter, vill det synas Utskottet, som om denna anmärkning förlorar all betydelse. Först och främst är det nemligen uppenbart, att då en-kronesedlarne för närvarande ofta begagnas i större mängd än behöfligt är för vexling, och silfvermyntet å en krona deremot antagligen skulle få användning endast så vidt det för sådant ändamål oundgängligen behöfves, kommer det för rörelsen erforderliga silfvermyntets belopp att högst betydligt understiga beloppet af nu utelöpande en-kronesedlar. Då vid en-kronesedlarnes indragning en motsvarande del af den i vårt land till sedlars betäckning innehållna, redan nu räntelösa, metalliska kassa göres fri till användning på annat sätt, torde detta belopp, om ej helt och hållet, åtminstone till en ej ringa del komma att fylla behofvet af de mot en-kronesedlarne svarande silfvermynt. Och om sedan, mot ränteförlusten å hvad dessutom kan behöfvas af nytt silfver, å andra sidan ställes den ofvan omnämnda högst betydliga besparingen af kostnaderna för en-kronesedlarnes tillverkning och spridning, anser Utskottet sig utan allt för stor fara för misstag kunna påstå, att den förespeglade förlusten på användning af silfvermynt å en krona måste blifva ytterst obetydlig.

På grund af hvad här ofvan är anfördt får derför Utskottet tillstyrka,

att Riksdagen ville besluta att, å dag som af Fullmäktige bestämmes, må inställas utgifvandet från Riksbanken af sedlar å en krona.

Stockholm den 12 April 1875.

På Utskottets vägnar:

J. v. SCHWERIN.

Reservationer:

af Herr *G. Jonsson*, med hvilken Herr *Gumælius* instämde: "Emot Utskottets fattade beslut angående en-kronesedlarnes indragning får jag anföra reservation, vidhållande den af mig inom Utskottet yttrade mening, hvilken några andra utskottsledamöter biträdde såsom ett medelförslag, nemligen att i stället för sedlar å en krona, som nu borde indragas, sedlar å 2 kronor skulle af Riksbanken utgifvas, en ändring som jag anser lämplig, ehuru den icke för denna gång kunde tillvinna sig Utskottets bifall."

af Herr *Å. Andersson:* "Då jag varit af olika mening med Utskottets flertal om en-kronesedlarnes indragning, får jag i korthet afgifva min reservation.

Utan att vidröra den frågan, om det är större eller mindre fördelar för landet i sin helhet att hafva klingande valuta i den allmänna rörelsen eller att den får hvila i Bankens hvalf för att vid behof och efter godtfinnande utfås i stället för sedlar, är dock det hufvudsakliga skälet för min afvikande mening det att icke göra reformer med bankväsendet, då icke behofvet eller nödvändigheten sådant fordrar, och att när man af en eller annan orsak anser sådana böra vidtagas, gå försigtigt till väga, så att man icke dermed framkallar folkets missbelåtenhet.

Bankofullmäktige hafva uti sitt tillstyrkande för dessa sedlars indragning såsom hufvudskäl åberopat den stora kostnad och det besvär de medföra. Nå väl! detta medgifves visserligen; men vi veta, att folket, hvars gemensamma egendom Riksbanken måste anses vara, är så vant vid dessa sedlar såsom skiljemynt, och såsom vida beqvämare vid liqviderande af arbetslöner etc., äfvensom att föra med sig på resor och vid mindre penningeförsändelser med posten o. s. v. än silfvermynt, så att borttagandet af småsedlar under 5 kronor skulle å de flesta orter väcka allmänt missnöje. Likväl, och för att gå motionären, likasom Bankofullmäktige något till mötes och för att så småningom vänja allmänheten vid att mera begagna klingande mynt, torde ett lämpligt steg framåt på den önskade banan blifva, att i stället för en krona låta förfärdiga två-kronesedlar. Härigenom skulle i det närmaste så väl kostnaden som tjenstemännens i banken besvär minskas

till hälften, och i allmänhetens gamla vana vid en-kronesedlarne ingalunda göras något nämnvärdt afbrott.

Således får jag hemställa, att motionen endast så till vida må bifallas, att Riksbankens lägsta sedelvalör kommer att lyda på två kronor."

samt af Herrar *Wigardt*, *C. I. Bengtsson* och *O. Månsson*.

Herr *Lyttkens* har anmält, det han varit förhindrad att i Utskottets öfverläggningar rörande förevarande ärende deltaga.